

**«Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне
газбен жабдықтау және тауарлық газды үнемді тұтыну мәселелері
бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан
Республикасы Заңының жобасы бойынша
ескертулер мен ұсыныстар**

«Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне газбен жабдықтау және тауарлық газды үнемді тұтыну мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Заңының жобасын қарап, ол бойынша мынадай ескертулер мен ұсыныстарды айту қажет деп санаймыз.

Қазақстан Республикасы Парламентінің депутаттары әзірлеген заң жобасы Қазақстан Республикасы Конституциясының ережелеріне және қолданыстағы заңнамалық актілерге қайшы келмейді, сондай-ақ теріс әлеуметтік-экономикалық салдарға әкеп соқпайды. Заң жобаларын реттеу мәні Қазақстан Республикасы Конституциясының 61-бабы 3-тармағының 1) тармақшасында көрсетілген қоғамдық қатынастарға сәйкес келеді.

Сонымен қатар, заң жобасының мәтінін талдау, газбен жабдықтау мәселелері бойынша қатынастарды реттеудің шетелдік тәжірибесін зерделеу заң жобасының бірқатар кемшіліктері бар екенін көрсетеді.

**«Мемлекеттік мүлік туралы» Қазақстан Республикасының Заңы
бойынша**

Салыстырмалы кестенің 1 және 2 позициялары бойынша

«Мемлекеттік мүлік туралы» Заңға заң жобасымен 119-4-бапты енгізу ұсынылады, онда тауарлық газбен жабдықтаудың бірыңғай жүйесінің объектілерін және тиісті жобалау құжаттамасын өтеусіз беру туралы айтылады. Объектілер мен құжаттаманы жергілікті атқарушы органдар береді. Алушылар газ және газбен жабдықтау саласындағы ұлттық оператор немесе дауыс беретін акцияларының 50% - дан астамы бар ұлттық операторға тиесілі ұйымдар болып табылады. Беру мемлекеттік жоспарлау жөніндегі уәкілетті орган айқындайтын тәртіппен жүзеге асырылады.

Бұл түзету объектілерді ұлттық оператордың балансына беру үшін қажетті уақытты қысқарту, объектілерді тезірек пайдалануға беру және т. б. қажеттілігімен негізделеді.

Алайда, объектілерді жеткілікті бағалаусыз жылдам беру құрылыстағы ақауларды немесе кемшіліктерді өткізіп жіберуі мүмкін екенін ескеру қажет, бұл болашақта түзетуге қосымша шығындарды қажет етеді. Сондай-ақ, қақтығыстар мен дауларды болдырмау үшін объектілерді беру кезінде барлық тараптардың құқықтық жауапкершілігін нақты анықтау қажет. Сондай-ақ,

нақты регламент пен бақылаусыз тапсыру процесі сыбайлас жемқорлық тәуекелдеріне ұшырауы мүмкін.

119-4-бапты енгізу тауарлық газбен жабдықтаудың бірыңғай жүйесінің объектілерін беру процесіндегі ағымдағы проблемаларды шешуге бағытталған. Бұл процестерді жеделдетуге және шығындарды азайтуға мүмкіндік береді, алайда ықтимал тәуекелдерді азайту және тиімділікті қамтамасыз ету үшін нақты **рәсімдер мен бақылау тетіктерін** әзірлеуді қажет етеді.

Айта кету керек, кез-келген жағдайда кез-келген мүлікті беру және оны балансқа қою берілетін мүлікті тиісті бағалаусыз мүмкін емес.

Мүлікті мемлекеттік меншіктен жеке меншікке беру негіздері туралы мәселе анағұрлым маңызды болып табылады.

Заң жобасында мүлікті, оның ішінде құжаттаманы **ұлттық операторға**, яғни «акцияларының (қатысу үлестерінің) бақылау пакетінің меншік иесі мемлекет не ұлттық басқарушы холдинг, ұлттық компания немесе Ұлттық әл-ауқат қорының тобына кіретін компания болып табылатын, Қазақстан Республикасының Үкіметі айқындайтын және Қазақстан Республикасының тауарлық газға деген ішкі қажеттіліктерін қамтамасыз ету мақсатында газ және газбен жабдықтау саласындағы қызметті жүзеге асыратын» заңды тұлғаға беру туралы айтып отырмыз («Газ және газбен жабдықтау туралы» Заңның 1-бабының 41) тармақшасы).

Қазіргі уақытта «QazaqGaz» ұлттық компаниясы» акционерлік қоғамы ұлттық оператор болып (*«Газ және газбен жабдықтау саласындағы ұлттық операторды айқындау турал» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 5 шілдедегі № 914 қаулысы*) айқындалды.

Осыған байланысты мүлікті «өтеусіз беру» туралы емес, мүлікті ұлттық оператордың жарғылық капиталына беру туралы айту орынды деп санаймыз.

Сонымен қатар, бұл ұлттық операторға артық корпоративтік табыс салығын төлеуден жалтаруға мүмкіндік береді, өйткені Салық кодексінің 226-бабы 1-тармағының 15) тармақшасына және 238-бабына сәйкес салық төлеуші өтеусіз алған мүліктің құны оның кірісі болып табылады және жылдық жиынтық табысқа енгізілуі керек, ал Салық кодексінің 225-бабы 2-тармағының 1) тармақшасымен жарғылық капиталға салым ретінде алынған мүліктің құны салық салу мақсаттарында табыс ретінде қаралмайды.

Мемлекеттік меншіктегі мүлікті заңды тұлғалардың жарғылық капиталына енгізу тәртібі «Мемлекеттік мүлік туралы» Заңның 92 және 114-баптарымен регламенттелген, осыған байланысты осы Заңға толықтырулар енгізу талап етілмейді деп санаймыз.

«Газ және газбен жабдықтау туралы» Қазақстан Республикасының Заңы бойынша

Салыстырмалы кестенің 4-позициясы бойынша

«Газ және газбен жабдықтау туралы» Заңның 4-бабы 2-тармағының 2) тармақшасында «газ ресурстарын пайдаланудың ұтымдылығы» қағидатын «газ ресурстарын пайдаланудың ұтымдылығы **және үнемділігі**» редакциясында баяндау ұсынылады, бұл негізсіз болып көрінеді.

«Ұтымдылық» және «үнемділік» сөздері ресурстарды тиімді пайдалануға жалпы бағытталуы арқылы өзара байланысты.

Рационалдылық - бұл ақыл-ой, логика және орындылық негізінде әрекет ету сапасы немесе қабілеті. Рационалды мінез-құлық ақпаратты талдауға, салдарын бағалауға және оңтайлы нәтижелерге қол жеткізуге ұмтылуға негізделген шешімдер қабылдауды білдіреді. Бұған шығындарды азайту, пайданы барынша арттыру және қолда бар ресурстарды тиімді пайдалану кіреді.

Үнемділік - ресурстарды үнемді пайдаланудың сапасы немесе тәжірибесі. Үнемділік артық шығындар мен ысыраптардан аулақ болуды, ресурстарды үнемдеуді және оларды ақылға қонымды бөлуді қамтиды. Бұл сонымен қатар болашақ қажеттіліктерді болжауды және ұзақ мерзімді пайдалану үшін ресурстарды үнемдеуге қамқорлық жасауды қамтиды.

Рационалдылық ресурстарды тиімді пайдалануды қамтиды, бұл оларға ұқыпты қарауды қамтиды. Сондай-ақ, ұтымды шешімдер әдетте үнемділік принциптерімен сәйкес келетін шығындар мен пайданы бағалауды қамтиды.

Осылайша, үнемділік ұтымдылықты анықтаудың бір бөлігі болып табылады.

Осыған байланысты бірдей мағынадағы сөздерді қосу орынсыз деп санаймыз.

Бұдан бөлек, газ энергетикалық ресурстарға (табиғи энергия тасымалдаушыларына) жатады. Тиісінше, газды пайдалану кезіндегі «үнемділік» мәселелері, ең алдымен, 2012 жылғы 13 қаңтардағы «Энергия үнемдеу және энергия тиімділігін арттыру туралы» Қазақстан Республикасының № 541-IV Заңында шешілуі тиіс.

Салыстырмалы кестенің 5 позициясы бойынша

Заң жобасы уәкілетті органның құзыретін кеңейтеді (оған жаңа өкілеттікті бекіту арқылы «Газ және газбен жабдықтау туралы» Заңның 6-бабы.

7-3) жаңа тармақшамен уәкілетті орган «газды есепке алу аспаптары бар тұрмыстық тұтынушылар үшін тауарлық газды бөлшек саудада өткізудің тұтыну нормаларын бекітеді» деп белгілеу ұсынылады.

Бұл түзету бірқатар ескертулерді тудырады.

Біріншіден, «бөлшек сауданы тұтыну нормасы» нені білдіретіні белгісіз, өйткені «тұтыну» және «өткізу» мағынасы жағынан қарама-қарсы ұғымдар болып табылады.

Екіншіден, «Газ және газбен жабдықтау туралы» Заңның 1-бабының 38) тармақшасында «тұтыну нормасы» ұғымының анықтамалары қамтылған.

Бұл заңда «тұтыну нормасы» деп **«есепке алу аспаптары жоқ** тұрмыстық тұтынушылар үшін өздері тұтынған тауарлық немесе сұйытылған мұнай газының орташа айлық көлемін көрсететін есептік шама» түсініледі.

Осыған байланысты газды есепке алу **аспаптары бар** тұрмыстық тұтынушылар үшін «тұтыну нормасы» нені білдіретіні белгісіз?

Үшіншіден, мұндай нормаларды белгілеудің болжамды салдары қандай?

Осыған байланысты, қарастырылып отырған норма пысықтауды қажет етеді деп санаймыз.

Салыстырмалы кестенің 6-позициясы бойынша

«Газ және газбен жабдықтау туралы» Заңның 8-бабын жаңа 7, 8 және 9-тармақтармен толықтыру ұсынылады.

7-тармақ газ тарату ұйымдарының өздері пайдаланатын инфрақұрылымға бақылау мен жауапкершілігін нығайтуға мүмкіндік береді. Бұл газ құбырларының қауіпсіздігі мен тиімділігін арттыруы мүмкін. Алайда, жаңа компаниялар олар газ тарату жүйелеріне иелік ету немесе басқару құқығын тез ала алмаса, нарыққа кіруге кедергілерге тап болуы мүмкін. Сондай-ақ, ұйымдарға газ тарату жүйелерін сатып алу немесе жалға алу үшін қомақты инвестициялар қажет болуы мүмкін, бұл олардың операциялық шығындарын арттырып, нәтижесінде тұтынушылар үшін түпкілікті бағаны көтеруі мүмкін.

8-тармақ газ тасымалдаудың қайталанатын тарифтерін жояды, бұл тұтынушыларға арналған түпкілікті бағаны төмендетуі керек. Сондай-ақ, бұл бір жүйеде бірнеше операторлармен байланысты әкімшілік және техникалық қиындықтарды азайту арқылы бақылау мен реттеуді жеңілдетуі мүмкін. Алайда, бұл тармақ нарықтың монополиялануына әкелуі мүмкін, онда бір ұйым белгілі бір аймақта газ тасымалдауды бақылайды, бұл бәсекелестікті төмендетіп, газ бағасының өсуіне әкелуі мүмкін. Сонымен қатар, бірнеше ұйымдардың бір жүйені пайдалануына тыйым салу газбен жабдықтау жүйесінің икемділігі мен бейімделуін шектеуі мүмкін, әсіресе төтенше жағдайлар немесе ең жоғары жүктемелер жағдайында.

9-тармақты енгізу жеке инвестицияларды тарту есебінен газбен жабдықтау инфрақұрылымын дамытуды ынталандыруы мүмкін. Алайда, құрылыстан кейін объектілерді газ тарату ұйымының меншігіне беру шығындар мен пайдалану жағдайларын өтеу туралы дау тудыруы мүмкін. Сондай-ақ, объектілерді беру және келісу процесі бюрократиялық рәсімдермен қиындауы мүмкін, бұл инфрақұрылымның дамуын және жаңа объектілердің құрылуын баяулатады.

Бұл өзгерістер газ нарығындағы жағдайдың жақсаруына және халықтың қажеттіліктерін қанағаттандыруға ықпал етуі мүмкін, алайда олардың 8-бапқа жаңа тармақтарды енгізуі нарыққа жаңа қатысушылардың кіруін шектеу, монополияландыру, өтемақы даулары және бюрократиялық кедергілердің артуы сияқты бірқатар жағымсыз салдарға әкелуі мүмкін. Ықтимал

тәуекелдерді мұқият бағалау және пысықтау, нарық пен түпкілікті тұтынушылар үшін жағымсыз салдарларды болдырмау үшін оларды азайту тетіктерін әзірлеу маңызды.

Салыстырмалы кестенің 7-позициясы бойынша

«Газ және газбен жабдықтау туралы» Заңның 9-бабының 1-тармағы ұлттық функцияларды тізімдейді операторлар, оларды заң жобасымен екі жаңасымен толықтыру ұсынылады.

Заңның 9-бабы 1-тармағының 2-1) және 2-2) жаңа тармақшаларына сәйкес Ұлттық оператор:

2-1) тауарлық газбен жабдықтаудың бірыңғай жүйесі объектілерінің құрылысын жобалауға арналған тапсырмаларды және жобалық (жобалау-сметалық) құжаттамасын келіседі;

2-2) мемлекеттік бюджеттен қаржыландырылатын, тауарлық газбен жабдықтаудың бірыңғай жүйесі объектілерін салу жобаларына техникалық қолдап отыруды жүзеге асырады».

Ұсынылатын 2-1) және 2-2) тармақшаларды іске асыру мынадай өзгерістерге әкеп соғады:

1. Жобалау және құрылыс сапасын жақсарту:

* Құжаттаманы келісу: Ұлттық операторға жобалау сапасын басынан бастап бақылауға мүмкіндік береді. Бұл қателіктер тәуекелін азайтады және инфрақұрылымның сенімділігін арттырады.

* Техникалық қолдау көрсету: Ұлттық оператордың құрылыс процесіне қатысуы жобалық шешімдердің қауіпсіздік талаптары мен техникалық стандарттарға сәйкестігін қамтамасыз етеді.

2. Қауіпсіздікті арттыру:

* Кәсіби бақылау: Ұлттық оператордың жобалау жұмысы мен құрылысқа кәсіби қатысуы апатты жағдайлардың тәуекелін азайтады, бұл әсіресе жарылыс қаупі бар нысандар ретінде газ құбырлары үшін маңызды.

3. Экономикалық тиімділік:

* Қосымша шығындарды азайту: Жобаларды алдын ала бақылау және сүйемелдеу түзетулер мен реконструкциялардың санын азайтады, бұл мемлекеттік қаражатты үнемдеуге мүмкіндік береді.

4. Өзара іс-қимылды жақсарту:

* Бірыңғай бақылау жүйесі: құрылыстың барлық кезеңдерінде келісу және қолдау көрсету Ұлттық оператор мен жергілікті атқарушы органдар арасындағы жақсы өзара іс-қимылға ықпал етеді.

Алайда, жағымсыз салдарлар да мүмкін:

1. Бюрократияның артуы:

* Қосымша келісулер: Жобалық құжаттаманы келісу және техникалық қолдау көрсету қажеттілігі бюрократиялық рәсімдердің санын көбейтуі мүмкін, бұл жобаларды іске асыру процесінің баяулауына әкеледі.

* Өзара іс-қимылдың күрделілігі: Ұлттық оператор мен жергілікті атқарушы органдар арасындағы үйлестіру жұмыстары күрделене түсуі мүмкін, бұл кідірістер мен қақтығыстарға әкелуі мүмкін.

2. Шығындардың өсуі:

* Қосымша қолдау көрсету шығындары: Ұлттық оператордың жобалау жұмыстары мен құрылысқа қатысуы қосымша ресурстар мен қаржыландыруды қажет етеді, бұл жобалардың жалпы шығындарының ұлғайтуы мүмкін.

* Іске асыру уақытының ұлғаюуы: Келісу және техникалық қолдау көрсету процестерінің күрделенуі жобаларды іске асыру мерзімдерінің ұлғаюына әкелуі мүмкін, бұл қаржылық шығындарға да әсер етуі мүмкін.

3. Мүдделер қақтығысы:

* Мердігерлермен қақтығыстар: Ұлттық оператор жұмыстарды орындау тәсілдері мен сапа талаптарының айырмашылығына байланысты мердігерлермен қақтығысқа түсуі мүмкін.

* Бәсекелестікке әсері: Ұлттық операторды жобалау мен құрылысқа тарту жеке компаниялардың мүмкіндіктерін шектеуі мүмкін, бұл саладағы бәсекелестік деңгейін төмендетуі мүмкін.

4. Жергілікті бастаманы шектеу:

* Жергілікті органдардың рөлінің төмендеуі: жергілікті атқарушы органдар өздерінің дербестігінің бір бөлігін және жергілікті деңгейдегі жобалау және құрылыс процестеріне әсер ету мүмкіндігін жоғалтуы мүмкін.

* Ұлттық операторға тәуелділік: Ұлттық оператордың рөлінің артуы жергілікті органдардың олардың шешімдері мен ұсыныстарына сүйенуіне әкелуі мүмкін, бұл олардың бастамашылдығы мен икемділігін шектеуі мүмкін.

5. Жосықсыз орындау тәуекелдері:

- Сыбайлас жемқорлық тәуекелдері: Қосымша келісу және сүйемелдеу рәсімдері, әсіресе Ұлттық оператордың қызметін бақылау тиімділігі жекіліксіз болса, сыбайлас жемқорлық үшін мүмкіндіктерді арттыруы мүмкін.

Жаңа 2-1) және 2-2) тармақшаларды енгізу жобалардың сапасы мен қауіпсіздігін арттыру сияқты айтарлықтай артықшылықтарға ие болғанымен, бірқатар ықтимал теріс салдарлар да бар. Бюрократияның, шығындардың, ықтимал мүдделер қақтығысының және жергілікті бастаманы шектеулерінің артуы жобаларды іске асыру процесіне теріс әсер етуі мүмкін. Сондықтан осы тәуекелдерді барынша азайтатын және процестің барлық қатысушылары арасында тиімді өзара әрекеттесуді қамтамасыз ететін тетіктерді мұқият ойластырып, әзірлеу маңызды.

**«Табиғи монополиялар туралы» Қазақстан Республикасының
Заңы бойынша**

Салыстырмалы кестенің 12 позициясы бойынша

«Табиғи монополиялар туралы» Заңның 15-бабының 2-тармағы «тариф осы Заңда көзделген жағдайларды қоспағанда, бес және одан да көп жыл мерзімге белгіленеді» деп көздейді.

Заң жобасында «Заңда көзделген жағдайларды қоспағанда, тариф бес және одан да көп жыл **және (немесе) субъектінің бастамасы бойынша бір жыл** мерзімге белгіленеді» деп көрсете отырып, осы норманы толықтыру ұсынылады.

Бұл түзету кейбір субъектілерде *«ұзақ мерзімді кезеңге арналған инвестициялық бағдарламаны бекіту қажеттілігі болмаған кезде (мысалы, субъектіде жаңартуды, жаңғыртуды және т.б. қажет етпейтін жаңа активтер басым болған кезде), ұзақ мерзімді кезеңге арналған тарифті бекіту қажеттілігі болмайды»* дегенмен негізделеді. Осыған байланысты субъектінің ұзақ мерзімді кезеңге арналған тарифті бекітудің объективті қажеттілігі туындағанға дейін жалпы тәртіппен бекітілген тариф бойынша жұмыс істеу құқығын көздеу» ұсынылады.

Оның үстіне, бес және одан да көп жыл мерзімге тариф белгілеу «жалпы тәртіп» болып табылады.

Бұл ретте тариф оның шығындарының қайтарымдылығын қамтамасыз ету мақсатында табиғи монополия субъектісінің мүддесі үшін ғана емес, сонымен қатар **тұтынушылардың мүддесі** үшін де белгіленетінін ескеру қажет. Тарифті белгілеу заңда көзделген белгілі бір рәсімге және т. б. сәйкес жүргізіледі.

Егер субъектілердің біреуінде активтерді жаңарту қажеттілігі болмаса, мысалы, жаңа жабдықты пайдалануға байланысты, онда мұндай субъект өзінің инвестициялық бағдарламасына тиісті шығындарды қоспайды, осыған байланысты оның тарифі төмен болуы мүмкін.

Инвестициялық бағдарламаны әзірлеу және бекіту міндетті болып табылады («Табиғи монополиялар туралы» Заңның 21-бабы және инвестициялық бағдарлама қолданыстағы активтерді жаңарту мен жаңғыртуды ғана қамтымайды.

Бұл жағдай тарифті белгілеудің жалпы тәртібінен (мерзімінен) бас тартуға негіз болып табылмайды.

Сондай-ақ, «Табиғи монополиялар туралы» Заңның 12-бабына сәйкес *тарифті қалыптастыру кезінде әртүрлі табиғи монополиялар салаларын тарифтік реттеу әдістерін:*

- 1) шығындық;*
- 2) ынталандыру;*
- 3) индекстеу;*

4) жасалған мемлекеттік-жекешелік әріптестік шартын, оның ішінде концессия шарты негізінде тарифті айқындау қолданылатынын ескеру қажет.

Тарифтік реттеудің шығындық әдісін (16-бап), сондай-ақ ынталандыру әдісін (17-бап) қолдана отырып, тарифті уәкілетті орган **бес және одан да көп жыл мерзімге** бекітеді.

Бұл баптарға заң жобасында ешқандай өзгерістер енгізілмейді, бұл қаралып отырған норма қабылданған жағдайда Заң нормаларының ішкі қайшылықтарының туындауына әкеп соғады.

Жыл сайынғы тарифті белгілеу индекстеу әдісін қолдану кезінде ғана пайдаланылады және **қуаты аз** табиғи монополия субъектілеріне қолданылады (18-бап).

Сондай-ақ, Заңда уәкілетті орган бекіткен тарифтің қолданылу мерзімі өткенге дейін оны өзгерту мүмкіндігі мен негіздері көзделген («Табиғи монополиялар туралы» Заңның 22-бабы)

Осыған байланысты, «Табиғи монополиялар туралы» Заңның 15-бабының 2-тармағына өзгерістер енгізу қажет емес деп пайымдаймыз.

Салыстырмалы кестенің 13 позициясы бойынша

«Табиғи монополиялар туралы» Заңның 24-бабы 10-тармағының 6) тармақшасы реттеліп көрсетілетін қызметке қол жеткізу кезінде табиғи монополия субъектісіне «құрылыс жобасын табиғи монополия субъектісінің желілеріне қосуға немесе реттеліп көрсетілетін қызметтің көлемін ұлғайтуға арналған техникалық шарттарға сәйкестікке келісуді талап етуге» тыйым салынатынын көздейді.

Заң жобасында осы тармақшаны *«осы тармақтың 6) тармақшасының ережелері құрылысы мемлекеттік бюджет қаражаты есебінен қаржыландырылған тауарлық газбен жабдықтаудың бірыңғай жүйесінің объектілеріне қосылған кезде газбен жабдықтау саласында реттеліп көрсетілетін қызметтерді ұсынатын табиғи монополиялар субъектілеріне қолданылмайды»* деп көздейтін жаңа абзацпен толықтыру ұсынылады.

Заң жобасының бірқатар нормалары ұлттық оператордың «тауарлық газбен жабдықтаудың бірыңғай жүйесі объектілерінің құрылысын жобалауға және жобалау (жобалау-сметалық) құжаттамасына тапсырмаларды» келісетінін, «мемлекеттік бюджеттен қаржыландырылатын тауарлық газбен жабдықтаудың бірыңғай жүйесі объектілерінің құрылыс жобаларына техникалық сүйемелдеуді жүзеге асыратынын» («Газ және газбен жабдықтау туралы» Заңның 9-бабы 1-тармағының 2-1) және 2-2 жаңа тармақшалары) көздейтінін атап өткен жөн.

Осыған қарамастан, «Табиғи монополиялар туралы» Заңның 24-бабында оның атауына сүйене отырып, **«тұтынушылардың** реттелетін қызметке қол жетімділігі» туралы айтылғанын атап өткен жөн.

Яғни, «құрылыс жобасын табиғи монополия субъектісінің желілеріне қосылуға немесе реттелетін қызмет көлемін ұлғайтуға техникалық шарттарға

сәйкестікке келісу» талаптарына тыйым салуды белгілей отырып, заң тұтынушылардың құрылыс жобасы туралы айтады. Газ және газбен жабдықтау саласындағы қатынастарға қатысты ол бұл жағдайда тауарлық газбен жабдықтаудың бірыңғай жүйесінің объектілерін салуды емес, газ тұтынушыларының қандай да бір объектілерін (мысалы, тұрғын немесе өндірістік ғимараттар және т.б.) салуды білдіреді.

Тауарлық газбен жабдықтаудың бірыңғай жүйесінің объектілерін салу жобаларын келісу және де «Табиғи монополиялар туралы» Заңның 24-бабының қолданысына жатпайды, осыған байланысты заң жобасында ұсынылып отырған толықтыруды қабылдаудың қажеті жоқ.

Салыстырмалы кестенің 14 позициясы бойынша

Заң жобасында табиғи монополия субъектісі құқықтарының тізбесін («Табиғи монополиялар туралы» Заңның 26-бабының 1-тармағы) *«табиғи монополия субъектісінің дамытуға, оның тиімді жұмыс істеуіне және Қазақстан Республикасының заңнамасында тыйым салынбаған өзге де мақсаттарға бағытталатын пайда алуға»* жаңа құқықпен кеңейту ұсынылады (жаңа 3-1-тармақша).

Бұл түзету Заңның 15-бабының 1-тармағында «тариф реттеліп көрсетілетін қызметті ұсыну бойынша шығындардың орнын толтыруды және табиғи монополия субъектісінің дамуы мен тиімді жұмыс істеуіне және Қазақстан Республикасының заңнамасында тыйым салынбаған өзге де мақсаттарды бағытталған пайда алуды қамтамасыз етуге тиіс» деп көзделгендігімен негізделеді.

Мұндай толықтыруды енгізу негізсіз деп пайымдаймыз.

26-бапта табиғи монополия субъектілеріне тән құқықтар келтірілген. Пайда (таза табыс) алу құқығына келетін болсақ, ол барлық кәсіпкерлік субъектілеріне бірдей тиесілі, өйткені ол кәсіпкерлік (кәсіпкерлік қызмет) ұғымынан туындайды.

Кәсіпкерлік кодекстің 2-бабының 1-тармағына, Азаматтық кодекстің 10-бабының 1-тармағына (Жалпы бөлім) сәйкес азаматтардың, қандастардың және заңды тұлғалардың мүлікті пайдалану, тауарларды өндіру, сату, жұмыстарды орындау, қызметтерді көрсету арқылы таза кіріс алуға бағытталған, жеке меншік құқығына (жеке кәсіпкерлік) не шаруашылық жүргізу немесе мемлекеттік кәсіпорынды жедел басқару құқығына (мемлекеттік кәсіпкерлік) негізделген дербес, бастамашылық қызметі кәсіпкерлік болып табылады.

Бұл ретте, «Табиғи монополиялар туралы» Заңның 26-бабы 1-тармағының 12) тармақшасында табиғи монополия субъектісінің «Қазақстан Республикасының заңдарында белгіленген өзге де құқықтарды иеленуге» құқылығы көзделеді.

Қарастырылып отырған түзетудің негіздемесінде айтылған «инвестициялық бағдарламаны (бұдан әрі – ЖК) іске асыру үшін қажетті

қаражат деңгейінде тарифтегі пайданы шектеу» дегенге келетін болсақ, 26-бапта пайданы алуға жеке құқықтың болуы немесе болмауы тарифті белгілеу тетігіне әсер ете алмайды, бұл заңға тәуелді актілерді қайта қарауды талап етеді.

Осыған байланысты, «Табиғи монополиялар туралы» Заңның 26-бабына түзету енгізудің қажеттігі жоқ деп санаймыз.

«Мемлекеттік сатып алу туралы» Қазақстан Республикасының Заңы бойынша

Салыстырмалы кестенің 15 позициясы бойынша

Заң жобасында «Мемлекеттік сатып алу туралы» Заңды мемлекеттік сатып алу туралы шартты тікелей жасасу жолымен бір көзден алу тәсілімен мемлекеттік сатып алу **«Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген бағалар мен тарифтер бойынша тауарларды, жұмыстарды, көрсетілетін қызметтерді сатып алу»** жағдайларында жүзеге асырылатынын көздейтін нормамен толықтыру ұсынылады.

Осы түзетуге қатысты мыналарды атап өту қажет.

1) қазіргі уақытта «Мемлекеттік сатып алу туралы» Қазақстан Республикасының 2024 жылғы 1 шілдедегі № 106-VIII ҚРЗ Заңы қабылданды және күшіне енді. «Мемлекеттік сатып алу туралы» 2015 жылғы 4 желтоқсандағы Заңның күші жойылды деп танылды.

2) жаңа Заң заң жобасында ұсынылатын норманы көздемейді, ал ескі Заңнан ол «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне бәсекелестікті дамыту мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2022 жылғы 3 қаңтардағы № 101-VII Қазақстан Республикасының Заңымен алып тасталды.

Бұл ретте, Қазақстан Республикасының Кәсіпкерлік туралы заңнамасында бағалар мен тарифтерді мемлекеттік реттеудің әртүрлі тәсілдері көзделгенін есте ұстаған жөн (Кәсіпкерлік кодекстің 11-тарауы).

Атап айтқанда, мемлекет табиғи монополия субъектілерінің реттеліп көрсетілетін қызметтеріне тарифтерді бекітеді.

Осыған байланысты мемлекеттік сатып алу туралы заңнама табиғи монополиялар салаларына қатысты көрсетілетін қызметтерді тікелей шарт жасасу жолымен бір көзден сатып алу мүмкіндігін көздейді» (2024 жылғы 1 шілдедегі Заңның 16-бабы 3-тармағының 1) тармақшасы, 2015 жылғы 4 желтоқсандағы Заңның 39-бабы 3-тармағының 1) тармақшасы).

Газға келетін болсақ, мемлекет орталық атқарушы орган атынан тауарлық газды ішкі нарықта көтерме саудада өткізудің **шекті бағаларын**, сондай-ақ сұйытылған мұнай газы жеткізу жоспары шеңберінде тауар биржаларынан тыс көтерме және бөлшек саудада өткізудің **шекті бағаларын** ғана белгілейді (Кәсіпкерлік кодекстің 124-1-бабы)

Шекті бағадан аспайтын нақты жеткізушілердің бағасы бір-бірінен ерекшеленуі мүмкін, бұл бәсекелестікті жоққа шығармайды.

Бұдан басқа, «Мемлекеттік сатып алу туралы» Заңда мемлекеттік сатып алу **мақсаттарының** кең тізбесі белгіленген, оларға байланысты мемлекеттік сатып алуды бір көзден жүзеге асыруға жол беріледі.

Осыған байланысты, 2022 жылы «Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген бағалар мен тарифтер бойынша тауарларды, жұмыстарды, көрсетілетін қызметтерді» бір көзден сатып алу туралы алып тасталған норманың жалпы қағида түрінде қайтару орынсыз болып көрінеді.

Жоғарыда айтылғандардың негізінде заң жобасын пысықтау қажет деп пайымдаймыз.